

Ігор Марціясь

студент гр. ФПФм-22,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сучасний етап розвитку провідних країн світу характеризується наявністю демократизації та децентралізації влади, що обумовлює передачу повноважень на нижчий рівень державного управління і активне залучення громадськості до прийняття рішень щодо управління публічними фінансами. Відтак, органи місцевого самоврядування наділяються широким спектром повноважень щодо забезпечення дотримання прав і свобод людини, добробуту її щоденного життя та задоволення потреб. Однак якість виконання владних повноважень органами місцевого самоврядування залежить не лише від рівня фаховості працівників, але й від наявності необхідних для цього фінансових ресурсів. Так, основна частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується у місцевих бюджетах. Зважаючи на це, головна перевага децентралізації влади виявляється саме у бюджетній децентралізації, яка сприяє ефективному забезпеченню населення благами та послугами шляхом врахування місцевих потреб та пріоритетів у процесі формування доходів та видатків місцевих бюджетів.

Міжбюджетні відносини ґрунтуються на двох основних моделях – бюджетного федералізму та бюджетного унітаризму, відповідно можна констатувати і наявність окремих моделей децентралізації. Суть бюджетного федералізму зводиться до законодавчого розмежування прав та обов'язків центральної влади та місцевого самоврядування, організації їх взаємодії на усіх стадіях бюджетного процесу. Для реалізації цих прав необхідний перерозподіл бюджетних ресурсів між рівнями бюджетної системи і регіонами. Така модель міжбюджетних відносин притаманна для країн з федеративним устроєм, зокрема США, Швейцарії, Німеччини, Австрії, Канади та інших. Натомість, для країн з унітарним державним устроєм характерна унітарна модель міжбюджетних відносин, головною ознакою якої є надання органам центральної влади значної частини повноважень із забезпечення населенню суспільно важливих послуг належної якості, а також встановлення стандартів цієї якості та вирівнювання міжрегіональних відмінностей. Зазначу, що за унітарної моделі переважає делегування повноважень від органів державної влади до їх територіальних підрозділів, аніж передача їх органам місцевого самоврядування. Така система міжбюджетних відносин характерна для Данії, Болгарії, Італії, Польщі, Франції, інших країн.

Науковці вважають, що бюджетна децентралізація виявляється у трьох аспектах, а саме [1, с. 79]:

– децентралізація доходів – закріплення за органами місцевого самоврядування права на отримання власних доходів, які мають бути достатніми для належного виконання місцевою владою своїх зобов'язань;

– децентралізація видатків бюджету – розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо, що передбачає ширші можливості впливу на процеси соціально-економічного розвитку територіальної громади;

– процедурна та організаційна самостійність – процес формування, затвердження та виконання фінансових планів, кошторисів, бюджетів належить до компетенції місцевої влади.

Питання децентралізації доходів є складним, оскільки в цій сфері необхідно зберігати достатній рівень централізації оподаткування для уникнення небажаної податкової конкуренції між регіонами і використання ефекту економії масштабу в податковому адмініструванні. Так, у світовій практиці сформувались три підходи до децентралізації податкових повноважень [2, с. 15]:

– повне розділення об'єктів оподаткування між органами державної влади та органами місцевого самоврядування відповідно до принципу «один податок – один бюджет». Органи місцевого самоврядування отримують компетенцію щодо встановлення та адміністрування певного переліку місцевих податків та зборів, власна ініціатива щодо впровадження фіскальних платежів не передбачених законодавством не допускається;

– дублювання податків або встановлення місцевих надбавок до податків загальнодержавного рівня, що передбачає визначання органами місцевого самоврядування ставки цих платежів, однак позбавлення впливу на параметри бази оподаткування, пільг з їхньої сплати, а також адміністрування. Зокрема, така модель податкової децентралізації функціонує переважно в країнах Азії (Японія, Південна Корея), а елементи дублювання податків застосовують також у європейських країнах, зокрема в Німеччині;

– розщеплення податкових надходжень між центральним та місцевими бюджетами, за якого органи місцевого самоврядування практично позбавлені повноважень щодо встановлення податків та визначення бази оподаткування, не беруть участі в адмініструванні, проте мають право на отримання частини надходжень від сплати цих податків у визначених пропорціях. Така модель податкової децентралізації існує в країнах центральної Європи (Німеччина, Австрія та ін.), її елементи представлені також у взаємовідносинах між бюджетами різного рівня в Україні.

Крім цього, функціонування високого рівня децентралізації доходів у поєднанні з децентралізацією видатків бюджету може викликати ефект «бюджетного розриву», коли частина повноважень щодо здійснення видатків не має фінансового забезпечення, а тому у більшості країн з розвинутою економікою вирішення даної проблеми досягається за допомогою використання міжбюджетних трансфертів. Для прикладу, в середньому по країнах ОЕСР рівень міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів складає понад 40%, а в Ірландії, Великобританії, Італії та низці інших країн він ще вищий.

Обсяги та напрями використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування у зарубіжних країнах визначаються відповідно до пріоритетів загальнодержавного та регіонального розвитку, закріплених у стратегічних та програмних документах. Роль місцевих органів самоврядування у фінансуванні суспільних потреб визначається політикою децентралізації владних повноважень. Так, для країн із високим рівнем децентралізації характерне переважання видатків місцевих бюджетів над обсягом видатків, які здійснюються з центрального бюджету країни. Така модель має місце у Німеччині, Норвегії, Японії, Фінляндії. За рахунок місцевих бюджетів здійснюється фінансування розвитку економічної та соціальної інфраструктури: міського транспорту, водо-, тепло- і газопостачання, будівництво закладів освіти (у Німеччині ці видатки становлять 1/4 видатків місцевих бюджетів, у Франції – більше, ніж 1/3, у бюджетах Великобританії та США – понад 40%), будівництво лікарень й інших соціальних установ. У Японії за допомогою ресурсів місцевих бюджетів здійснюється фінансування розвитку виробничої інфраструктури, реалізують заходи з ліквідації наслідків стихійних лих, фінансують підготовку робочої сили, виплату спектру соціальної допомоги, пенсійного забезпечення тощо. У країнах північної Європи понад половину видатків місцевих бюджетів становлять видатки на охорону здоров'я [3, с. 110].

У бюджетній практиці більшості розвинених іноземних країн органи місцевого самоврядування перейшли на середньо- та довгострокове фінансове планування на всіх рівнях бюджетної системи, а також програмно-цільовий підхід до їх формування та виконання. Узагальнення зарубіжного досвіду свідчить, що єдиної методики програмно-цільового бюджетування, яка б була універсальною для впровадження у будь-якій країні немає, що обґрунтоване специфікою бюджетного устрою країни та специфікою побудови її бюджетної системи. Однак, спільним у програмно-цільовому бюджетуванні є те, що воно органічно поєднує структуровану та змістовну частину програми з формуванням організаційного та фінансового механізмів її реалізації, контролем за досягненням запланованих результатів [4, с. 150].

Також бюджетна практика країн світу в останні роки характеризується активним використанням державно-приватного партнерства при наданні бюджетних послуг. При цьому, якщо раніше воно переважно було зосереджене у такій сфері, як будівництво автошляхів, то в теперішній час підвищується роль державно-приватного партнерства у фінансуванні освітніх, медичних послуг та соціальному обслуговуванні. Зокрема, якщо у США 32 із 36 проектів державно-приватного партнерства стосуються розвитку транспортної мережі, то у Франції та Великобританії понад 1/3 від загальної кількості проектів реалізують у сфері освітніх чи медичних послуг. В окремих країнах приватні компанії, крім прав на проектування та будівництво об'єктів соціальної інфраструктури, отримують право на їх експлуатацію. Зокрема, впровадження такого підходу в охороні здоров'я у Швеції дало змогу знизити вартість медичних послуг в середньому на 50%, тривалість очікування на діагностику та лікування – на 30%, вартість швидкої допомоги – на 10%, а вартість лабораторних досліджень – на 40% [5, с. 25-26].

Список використаних джерел:

1. Демчак Р. Є. Формування моделей бюджетної децентралізації: досвід зарубіжних країн. *Економічний форум*. 2015. № 3. С. 77-83.
2. Присяник Н. В. Роль державного управління видатками місцевих бюджетів у розвитку міського комплексу: зарубіжний досвід. *Бізнес інформ*. 2013. № 6. С. 13-17.
3. Гвазава Н. Г. Місцеві бюджети та міжбюджетні відносини в зарубіжних країнах. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2012. № 3. С. 108-113.
4. Статівка Н. В., Марченко Л. Ю. Запровадження програмно-цільового методу планування та виконання місцевих бюджетів в Україні: світовий досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 2 (53). С. 148-154.
5. Жуковська А. Державно-приватне партнерство в соціальній сфері: зарубіжний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Вісник ТНЕУ*. 2017. № 3. С. 21-37.
6. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія / за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 376 с.
7. Кравчук Н. Я., Горин В. П., Ясеновська Т. Б. Фінанси: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 432 с.